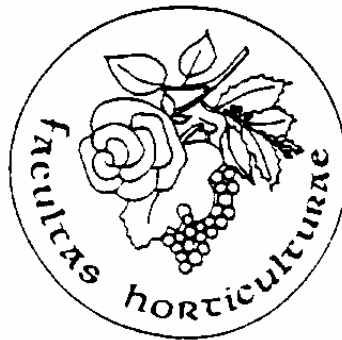

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně
Zahradnická fakulta v Lednici
Ústav šlechtění a množení zahradnických rostlin

Působení Prof. Ph.Dr. Franz Frimmela – Traisenau v
Lednici

Petr Salaš, Jan Lužný, Ladislav Rygl

© MZLU v Brně, 2006

**Prof. Ph.Dr. Franz Frimmel – Traisenau
(1888 – 1957)**

Lednice na Moravě, městečko na jihu Moravy, je veřejnosti známá svojí okolní přírodou, bohatou na flóru a faunu, zahradními a krajinnými scenériemi, romantickými stavbami i jako sídlo jediné české Zahradnické fakulty Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. Má však ještě další zvláštnost - významné vědecko-výzkumné pracoviště Mendeleum. Často se na něj zapomíná, i když mnozí návštěvníci, zejména odborníci ze zahraničí, si jej přejí přednostně navštívit.

V počátcích svého vzniku (na začátku XX. století) v té době jedinečné vědecko-výzkumné pracoviště ovlivňovalo zahradnický a také zemědělský výzkum a šlechtění nejen u nás, ale i v mnoha dalších zemích tehdejší Evropy. Dokládá to i fakt, že vynikající švédský genetik a šlechtitel, světová kapacita té doby, H. Nilsson – Ehle (1873 – 1949), právě podle vzoru lednického ústavu usměrňoval mezinárodně proslulou šlechtitelskou stanicí ve Svalöfu (Švédsko). Tato stanice, dnes spíše ústav, v současnosti patří stále mezi nejznámější výzkumně-šlechtitelská pracoviště světa.

Ústav byl zřízen v roce 1912. Původně měl být pojmenován jako „Ústav zušlechtování rostlin knížete Jana z Liechtensteinů J.G.Mendela v Lednici na Moravě“ (Das Fürst Johann von Liechtenstein Pflanzenzüchtungsinstitut J.G. Mendels, Eisgrub). Později se však vžil zkrácený název, který se používá i dnes: „MENDELEUM“, k počtě zakladatele genetiky J.G. Mendela.

Kníže Jan II. nejenže vybudování ústavu umožnil, ale byl i velice štědrým donátorem. Financoval vlastní výstavbu ústavu, poskytl potřebné pozemky a dokonce garantoval i desetiletý finanční příspěvek na provoz ústavu. Budovy ústavu byly postaveny dle návrhu renomovaného vídeňského architekta Clemense Kattnera s prvky cesesního stylu. Výstavbu hospodářských budov a skleníků provedla stavební firma Mehlhorn z Vídně.

Administrativním ředitelem byl jmenován Wilhelm Lauche, Dr.h.c., dvorní rada a docent Landwirtschaftliche Hochschule für Bodenkultur ve Vídni. Byl též ředitelem knížecích statků a ředitelem tehdejší německé „Vyšší ovocnicko – zahradnické školy“ v Lednici na Moravě. Lauche byl sice vynikající odborník a organizátor, byl však i příliš direktivní, snad až despotický a v nově budovaném ústavu uplatňoval „hlavní slovo“.

K posílení odborné činnosti byl proto do Lednice přizván z Vídně nadějný asistent PhDr. Franz Frimmel – Traisenau (1888 – 1957). Nastoupil 1. května 1914. Frimmelovo životní dílo je především spjato s naší zemí a zvláště pak s jeho působením v Lednici na Moravě, ač byl rodem z Vídně. Jeho otec PhDr. Theodor Frimmel – Traisenau byl známým historikem umění, specializoval se na dílo Beethovena. Frimmelův zájem o botaniku a život rostlin byl ovlivňován i působením jeho vysokoškolského učitele světového jména Prof. Dr. Richarda Wettsteina z vídeňské univerzity. Další osobností, která iniciovala jeho odborné zaměření, byl samotný Prof.Dr. Erich Tschermak – Seysenegg, jeden ze znovuobjevitelů „Mendelových zákonů“ (v roce 1900) a vedoucí katedry šlechtění rostlin na tehdejší vysoké škole zemědělské ve Vídni, později též vědecký ředitel Mendelea.

Po rozpadu rakousko-uherské monarchie Frimmel v plném rozsahu přebírá funkci vedoucího Mendelea. K tomu se od roku 1921 podílí na činnosti tehdy nově vybudované Semenářské stanice (Saatzuchtstation), která byla původně založena v Lednici na Moravě a později předislokována do Valtic. V roce 1926 se Frimmel habilitoval na německém Vysokém učení technickém v Brně pro disciplínu šlechtění rostlin.

Po dobu válečných událostí (1939-1945) byla do Lednice na Moravě ještě přemístěna z Vídně řada výzkumných zemědělských pracovišť, laboratoří a pracovníků. Mendeleum bylo v této těžké době díky Frimmelovi v plné činnosti. Pouze poslední rok války neumožnil plné osetí a osázení pokusných a množitelských ploch.

Celkový pohled na areál Mendeleum

Frimmel v Lednici působil do roku 1947, poté odešel do Výzkumného ústavu tabákového průmyslu a později (v roce 1952) do Velkého Bábu u Nítry. V roce 1955 pak přešel do Výzkumného ústavu zelinářského do Olomouce, kde působil jako vědecký pracovník – konzultant do své smrti v listopadu 1957. Byl pohřben, dle svého přání, na hřbitově svého milovaného místa, v Lednici na Moravě.

Je velice těžké v krátkosti shrnout a zhodnotit Frimmelovu činnost, který originálními způsoby a návody ovlivnil trendy ve šlechtění rostlin. Položil základy nové vědecké koncepce ve šlechtění, navrhl perspektivní metody a předal řadu vlastních odrůd. Mnohé z nich se dlouho udržely v pěstitelské praxi a některé jsou dokonce ještě dnes pěstovány (např. odrůda Apollo z druhu *Aster dumosus*, Frimmelova uherka z druhu *Prunus armeniaca*). Některé z jeho odrůd jsou dodnes používány jako rodičovské komponenty při hybridizaci.

Pracovní záběr šlechtitelské a výzkumné činnosti Prof. Dr. Frimmela byl velice široký. I když převažovaly druhy zahradnických rostlin (okrasné rostliny, ovocné plodiny, zelenina i réva vinná), nebylo snad skupiny zemědělských plodin, se kterými by nebýval Frimmel pracoval. Frimmelova široká vědecko-výzkumná, pedagogická, organizátorská i praktická činnost byla velkým přínosem jak v teoretické, tak i v praktické šlechtitelské oblasti. Své celoživotní znalosti a poznatky shrnul v knize *Die Praxis der Pflanzenzüchtung*, která je stále užitečná a poučná. Kniha byla vydaná v roce 1951 ve známém nakladatelství P. Parey, Berlín - Hamburg. Navazovala svým způsobem na teoretickou část knihy Prof. Dr. Kapperta *Die vererbungswissenschaftlichen Grundlagen der Züchtung*, vydané stejným nakladatelstvím v Německu.

Prof. Frimmel byl milé a veselé povahy, připraven vždy pomáhat. I když byl již za svého života široce znám v zahraničí a vysoce uznávaným odborníkem, zůstal velice skromným a dobrosrdečným člověkem. Byl členem mnoha vědeckých institucí a rad, z nichž je možno především vzpomenout členství v ČAZ a Německé přírodovědecké společnosti Leopoldina v Halle an der Saale. Dostalo se mu státního vyznamenání, obdržel in memoriam stříbrnou medaili J. G. Mendela u příležitosti 100. výročí objevení Mendelových zákonů, rovněž již in memoriam obdržel zlatou medaili VŠZ Brno a řadu dalších vyznamenání ústavů a odborných institucí.

K jeho počtě odhalili v roce 1972 v areálu Mendelea pomníček s bronzovou plaketou a portrétem profesora Frimmela. Stalo se tak u příležitosti šedesátiletého trvání ústavu. Autorem plakety byl olomoucký akademický sochař Petr Hořínek.

V dlouhém období od založení ústavu, resp. od převzetí jeho vedení Frimmelem, byla paleta řešených výzkumných problémů a šlechtění velice pestrá. Nelze vyjmenovat vše a tak jen o těch nejdůležitějších: v zeleninách to bylo jeho originální

rozpracování možností využití a uplatnění heterozního efektu. Frimmel na evropském kontinentě uvedl první rajčatové hybridy. Jeho poznatky o signálních rostlinách ovlivnily heterozní šlechtění špenátu u nás i v zahraničí. Stejně jeho postřehy a úvahy o samčích předstadiích u okurek a další praktika se promítly do pozdějšího moderního šlechtění F_1 hybridů.

U ovocných dřevin zaznamenal úspěchy ve šlechtění meruněk, které nebyly poškozovány v květech pozdními mrazíky. Známa byla zejména Frimmelova Uherka, rozšířená ve své době na Moravě i v Čechách (na Lounsku). Na ústavu bylo vyšlechtěno i několik jabloní, na jejichž vzniku se podílel i Lauche.

U révy vinné rozpracovával Frimmel ve spolupráci se šlechtitelskými stanicemi Znojmo a Mikulov metodiku udržovacího šlechtění a šlechtění na rezistenci, která v dalších generacích šlechtění vyústila ve vynikající úroveň současného trendu šlechtění u nás.

U okrasných rostlin pracoval Frimmel s poměrně širokým sortimentem. Tady nutno předeslat, že to pro něj byl spíše než práce oblíbený koníček, protože květiny nesmírně miloval. I zde se pokoušel o získávání F_1 hybridů. Ostatně, náš přední a zasloužilý šlechtitel F_1 hybridů u petúnií a begonií František Černý se od něj mnohému naučil. Mimořádně se věnoval primulkám, které do Lednice přivezl osobně jejich obdivovatel Tschermak. Zajímavá byla jeho křížení, sledující transgresivní efekt potomstva u okrasných dřevin, jako např. při mezidruhovém křížení *Juglans regia* x *Juglans nigra*.

Na pracovišti Mendeleum bylo vyšlechtěno i mnoho polních plodin. Než byly zaváděny do praxe, prošly náročnými testy na semenářsko-šlechtitelském pracovišti nejdříve v Lednici a pak (1935) ve Valticích, kde pracoval Frimmelův blízký spolupracovník Josef Baránek (1906 až 1963) a Ing. Vladimír Sova. Z obilnin možno vzpomenout odrůdu Valtické žito (Feldsberger Roggen), dále Valtický ječmen, (Feldsberger Hanna Gerste), výchozí odrůda, která dala vznik pozdější tzv. „Diamantové řadě“, odvozující se od radiomutanta ječmene Diamant. Z luskovin to zase byla výborná čočka Halířova (Heller Linze). Byly to však také fazole, brambory – rohlíčky, pšenice apod. Činnost pracoviště byla v té době známá již po celé Evropě.

Literatura

- TSCHERMAK – SEYSENEGG, E.: Leben und Wirken. Berlin u. Hamburg, 1958, 196 s.
- LUŽNÝ, J.: The 80th Anniversary of Birth of the Late Professor F. Frimmel-Traisenu, PhD. A Prominent European Pioneer in the Heterosis Plant Breeding. Folia Mendeliana, Brno 1969, č. 4, s. 45 – 46, obr.
- LUŽNÝ, J.: Vzpomínka na Prof. Dr. F. Frimmela. Acta univ. agric. fac. hort. Brno, Lednice 1988, č.1, s. 205 – 207, obr.
- LUŽNÝ, J. - SVITÁČKOVÁ, B.: Vědecký profil a působení Prof. Dr. E. Tschermaka – Seysenegg a Prof. Dr. F. Frimmela – Traisenau v Mendeleu v Lednici na Moravě. Sborník konference „Šlechtění a výzkum okrasných a ovocných rostlin ve XX. století v ČR a SR“, Lednice 2000, ed. Petr Salaš, s. 57 – 61, 179 s., ISBN 80-7157-456-2

„Působení Prof. Ph.Dr. Franz Frimmela – Traisenau v Lednici“

Lednice, prosinec 2006

Autoři: Petr Salaš, Jan Lužný, Ladislav Rygl

Editor: Petr Salaš

Tisk: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

Vydání, rok: první, 2006

Náklad: 50 ks

ISBN: 978-80-7375-039-8

Publikace neprošla jazykovou úpravou.